

” Буйняк М., Михальська С. Культура спілкування як складова професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2024. Том 12, № 3. С. 7-13. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-001>

Buinyak M., Mykhalska S. Kultura spilkuvannia yak skladova profesiinoi kompetentnosti maibutnykh korektsiinykh pedahohiv [Communication culture as a component of the professional competence of future the correctional teacher]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2024. Vol. 12, No 3. S. 7-13. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-001>

УДК 376.011.3-051-056.2/.3:81'27

DOI: 10.31110/2616-650X-vol12i3-001

Мар'яна БУЙНЯК

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8472-4847>
buinyak@kpnpu.edu.ua

Світлана МИХАЛЬСЬКА

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7435-8791>
svitlana2308@kpnpu.edu.ua

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У статті досліджується проблема сформованості культури спілкування у майбутніх корекційних педагогів. З'ясовано, що культура спілкування передбачає володіння індивідом високим рівнем комунікативних навичок, сформованість вміння розуміти співрозмовника, співпереживати йому, відповідальне ставлення до своїх слів і вчинків; толерантність, відчуття такту, уміння бачити позитивні якості партнера по спілкуванню. Наголошується, що вагомою ознакою культури спілкування корекційного педагога є його стиль мовлення. Під час спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами корекційний педагог має створювати відповідну комунікативну обстановку, яка б стимулювала мовленнєву активність учня. Важливо вміти стимулювати інтерес дитини до обміну думками, не наполягати на негайних відповідях, дати можливість подумати, не перебивати, підкреслювати переваги дитячих відповідей. Представлено результати дослідження стану сформованості окремих аспектів культури спілкування у здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта. За результатами анкетування, спрямованого на визначення розуміння сутності культури спілкування та її значущості для професійної діяльності корекційного педагога було з'ясовано, що більшість досліджуваних частково розуміють сутність цього поняття, а найбільш значущими якостями для культури спілкування майбутні корекційні педагоги вважають високий рівень розвитку мовлення, толерантне ставлення до людей, комунікативні навички, доброзичливість у спілкуванні, великий словниковий запас, загальний культурний рівень людини, повагу до співрозмовника, вміння розуміти людину, її стан тощо. Всі респонденти визнають значущість культури спілкування у житті людини та професійній діяльності корекційного педагога. Серед пропозицій щодо розвитку культури спілкування у майбутніх корекційних педагогів найбільше було таких, що стосувалися проведення різних видів тренінгів та можливості безпосереднього спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами, їхніми батьками під час проходження практики.

Ключові слова: корекційний педагог; культура спілкування; професійна компетентність; особистість; підготовка фахівців; здобувачі вищої освіти.

Maryana BUINYAK

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-8472-4847>
buinyak@kpnpu.edu.ua

Svitlana MYKHALSKA

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-7435-8791>
svitlana2308@kpnpu.edu.ua

COMMUNICATION CULTURE AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE CORRECTIONAL TEACHER

Abstract. The article investigates the problem of a communication culture forming among future SEN teachers. It was found that the communication culture expects the SEN teacher to have a high level of communication skills, the ability to understand the interlocutor, to be sympathetic to him, to have a responsible attitude to one's words and actions, tolerance, a sense of tact, and the ability to see the positive qualities of a communication partner. It is emphasized that a significant feature of the SEN teachers' communication culture is their style of speech. When communicating with children with special educational needs, the SEN teacher should create an appropriate communicative environment to stimulate the student's speech activity. It is essential to promote the child's interest in the exchange of ideas, not to insist on immediate answers, to allow thinking, not to interrupt, and to emphasize the advantages of children's answers. The study results of the communication culture forming among the specialty '016 Special education students are presented. According to the results of the questionnaire, which was aimed at determining the understanding of the meaning of the communication culture and its significant role in the professional activity of the SEN teacher, it was found that the majority of the respondents partially understand the essence of this concept. The most significant qualities of the communication culture for future SEN teachers are a high level of speech development, a tolerant attitude to people, communication skills, benevolence in communication, an expanded vocabulary, the general cultural level of a person, respect for the interlocutor, the ability to understand a person, his condition, etc. All respondents recognize the importance of communication culture in a

person's life and the professional activity of a SEN teacher. Among the proposals for the communication culture development of future SEN teachers, the majority were related to conducting various types of training and the possibility of direct communication with children with special educational needs and their parents during practice.

Keywords: the correctional teacher; communication culture; professional competence; personality; training of specialists; students of higher education

Постановка проблеми. Професія корекційного педагога належить до сфери «людина – людина», а отже передбачає високий рівень володіння навичками культури спілкування для забезпечення ефективної комунікації з усіма учасниками освітнього процесу: колегами, учнями, їхніми батьками, представниками позашкільних установ та громадських організацій, які займаються проблемами соціального та психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП та їхніх родин.

З огляду на це вагоме місце у структурі його професійної діяльності займає культура спілкування, яка передбачає як високий рівень комунікативної компетентності, так і загальної культури особистості, наявності у неї гуманістичних установок, потреби у конструктивному спілкуванні, особистісних рис (толерантності, емпатії, позитивного неупередженого ставлення до дітей з ООП та ін.), завдяки яким забезпечуватиметься мультисуб'єктне спілкування корекційного педагога з різними учасниками освітнього процесу [6].

Аналіз актуальних досліджень. Проблема культури спілкування та культури мовлення фахівців різних галузей була об'єктом вивчення різних наук: лінгвістики, педагогіки та психології. Питання нормативності й культури мовлення були предметом дослідження лінгвістів (Н. Бабич, В. Головин, М. Ільш, та ін.) і лінгводидактів (В. Бадер, А. Богуш, М. Пентилюк, та ін.). Культура спілкування педагогів, психологічні особливості педагогічного спілкування, його функції, специфіка реалізації представлено в дослідженнях Т. Василюшиної, Н. Вітюк, Л. Долинської, М. Заброцького, Т. Калюжної, Л. Кобилянської, С. Максименка, С. Мусатова, О. Ніколаєнко, Л. Орбан-Лембрик, Г. Чайки, Л. Чмут та ін.

Науковці визначають культуру спілкування як:

– високо розвинуте вміння здійснювати комунікацію відповідно до норм, які історично склалися у конкретному мовному середовищі з урахуванням психологічних механізмів впливу на адресата, а також використання різноманітних лінгвістичних засобів реалізації такого спілкування з метою досягнення запланованого результату [3];

– наявні в суспільстві і в людському житті різноманітні норми спілкування, зміст у ньому цінностей та моральних норм, а також їхню реалізацію у взаєминах між людьми. На думку Г. Балла, С. Коваленко, С. Мусатова та ін., важливою складовою культури спілкування є етика взаємостосунків між індивідами, суспільством і локальними спільнотами, які це суспільство складають [4];

– сукупність форм щоденної поведінки людини (у побуті, спілкуванні з іншими людьми), у яких відображаються моральні, етичні та естетичні норми такої поведінки. Культура поведінки та культура спілкування не можуть існувати відокремлено [5].

Більшість науковців, які займалися вивченням проблеми культури спілкування та її ролі у формуванні особистості індивіда, дотримуються гуманістичного підходу до тлумачення змісту цього поняття (Г. Балл, А. Коваленко, Л. Орбан-Лембрик, М. Попіль, В. Семиченко, Г. Чайка, Т. Чмут та ін.). Зокрема, за визначенням М. Попіль, культура спілкування передбачає комунікативну обізнаність особистості, розуміння й дотримання нею таких норм міжособистісного спілкування, які відповідають гуманістичному підходові до прийняття інтересів, прав і свобод особистості; прийняті за норму в конкретному суспільстві; не суперечать світоглядним переконанням самої особистості та передбачають її готовність і вміння дотримуватися цих норм [8].

Узагальнення поглядів вчених на проблему культури спілкування дає підстави стверджувати, що культура спілкування, як соціально-психологічне та соціокультурне явище, передбачає володіння індивідом високим рівнем комунікативних навичок, сформованість вміння розуміти співрозмовника, співпереживати йому (емпатію), відповідальне ставлення до своїх слів і вчинків та вміння передбачити їхні наслідки для іншої людини; вона виявляється в толерантності, відчутті такту, в умінні бачити позитивні якості партнера по спілкуванню та не фокусуватися на його недоліках.

Окрім аспекти спілкування та культури мовлення у професійній діяльності корекційних педагогів вивчали М. Берегова, М. Буйняк, О. Дмитрієва, Т. Докучина, С. Миронова, Ю. Пінчук, О. Проскурняк, Н. Савінова, В. Тарасова, Н. Тимофієнко та ін. Вчені наголошують на наявності специфічних особливостей педагогічного спілкування корекційних педагогів, що обумовлено особливостями як їхньої професійної діяльності, так і дітей з ООП зокрема.

М. Буйняк, С. Миронова наголошують, що у професії корекційного педагога спілкування набуває особливого змісту та значення, адже він має справу з дітьми, які потребують особливого підходу, більшої уваги, чуйності та розуміння [6]. Подекуди у спілкуванні з дітьми з ООП домінуючими є невербальні засоби комунікації, використання яких вимагає від вчителя особливих вмінь і навичок (О. Дмитрієва, Ю. Пінчук та ін.) [2; 7].

Як зазначають О. Дмитрієва, Т. Докучина, комунікативна компетентність корекційного педагога передбачає його високу культуру, яка засвідчує вміння педагога реалізовувати свої можливості у спілкуванні з іншими людьми, здатність сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів, прагнень у процесі навчально-виховної та корекційно-розвиткової діяльності [2].

М. Берегова, Н. Савінова та ін. наголошують, що сучасні корекційні педагоги мають володіти комунікативними навичками та стилем спілкування з дітьми, які засновані на гуманістичних, демократичних засадах та спрямовані на всебічний розвиток особистості дітей з ООП [9].

Науковці (М. Берегова, М. Буйняк, О. Дмитрієва, Т. Докучина, С. Миронова, Ю. Пінчук, Н. Савінова, Н. Тимофієнко та ін.) одноголосні в необхідності формування культури спілкування та комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Мета статті – узагальнити теоретичні положення з проблеми формування культури спілкування у майбутніх корекційних педагогів та експериментально дослідити стан сформованості окремих аспектів культури спілкування у здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення поглядів науковців на проблему формування культури спілкування у корекційних педагогів, аналіз Стандартів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, анкетування, стандартизовані психологічні методики для визначення загального рівня комунікабельності, потреби у спілкуванні, рівня комунікативної толерантності та емпатії.

Виклад основного матеріалу. Згідно професіограми корекційного педагога (олігофренопедагога), однією із його професійних функцій є комунікативно-стимулююча, сутність якої полягає у встановленні правильних стосунків з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі, представниками громадських та інших організацій. Цей вид діяльності вимагає від педагога вміння спілкуватися з дітьми та встановлювати з ними доброзичливі стосунки, спонукати їх своїм прикладом до активної пізнавальної діяльності; вміння переконувати батьків, робити їх своїми однодумцями і партнерами у вихованні дітей; вміння спілкуватися та взаємодіяти з колегами на засадах взаєморозуміння та партнерства [6].

Здатність до реалізації зазначеної професійної функції реалізується завдяки сформованості у здобувачів вищої освіти загальних та фахових компетентностей, які передбачають вміння майбутнього корекційного педагога спілкуватися та взаємодіяти з різними учасниками освітнього процесу. Це представлено в Стандартах вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти.

Приміром, у них зазначені такі спеціальні (фахові) компетентності, якими має оволодіти фахівець зі спеціальної освіти:

- здатність працювати в команді;
- здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації;
- здатність організовувати дитячий колектив;
- здатність будувати гармонійні відносини з особами з психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот; здатність до взаємодії з учасниками освітнього процесу (учнями, батьками, колегами та іншими фахівцями) на засадах партнерства тощо [10; 11].

Всі вищезгадані компетентності передбачають володіння майбутніми корекційними педагогами високим рівнем як комунікативної компетентності, так і культурою спілкування загалом. Зазначені компетентності формуються під час вивчення дисциплін професійної підготовки, що відображено у змісті освітньо-професійних програм.

М. Берегова, О. Дмитрієва, Т. Докучина, Ю. Пінчук, Н. Савінова та ін. наголошують, що вміння правильно та красиво говорити для корекційного педагога набуває особливого значення, оскільки у його професійній діяльності виникає гостра потреба у застосуванні комунікативних навичок, вміння побудувати конструктивний та безконфліктний діалог з різними учасниками освітнього процесу [2; 7; 9].

Ю. Пінчук виділяє такі вимоги до мовлення корекційного педагога:

- чіткість вимови;
- рівний, контрольований, під час занять дещо уповільнений темп мовлення;
- під час навчання дещо підвищена гучність мовлення;
- правильне інтонаційне оформлення висловлювання [7].

М. Берегова, Н. Савінова, вивчаючи культуру мовлення корекційного педагога, характеризують її як багатокомпонентний об'єкт, який, крім бездоганного мовлення охоплює й культуру його особистості та включає такі складові:

- високий рівень загальної культури: корекційний педагог має бути всебічно та гармонійно розвинутою особистістю;

- культура використання мовних засобів і способів формування думки: корекційний педагог має використовувати такі мовні засоби під час спілкування з дітьми з ООП та їхніми батьками, щоб нікого не образити та не завдати моральної шкоди;
- культура корекційно-реабілітаційного та навчально-виховного впливу, що викликає адекватну реакцію дитини у відповідь;
- культура прогнозування реакції співрозмовника (дітей різних соціальних груп, їх батьків, медичних працівників, інших педагогів);
- культура слухання та підтримки діалогу: корекційний педагог має всіляко показувати дитині з ООП, що йому цікаво спілкування з нею, заохочувати її до вільного висловлювання думки тощо;
- культура виправлення помилок: корекційний педагог має вміти тактовно та толерантно виправляти помилки дитини з ООП, щоб в подальшому вона не боялася помилятися та висловлювати свою думку [9].

Вагомою ознакою культури спілкування корекційного педагога є його стиль мовлення. В соціолінгвістиці виокремлюють такі два його різновиди: офіційний і неофіційний, які відрізняються один від одного вибором лексики і експресивних засобів. В. Тарасова зазначає, що корекційні педагоги повинні володіти відчуттям стилю, адже в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами уявлення про стиль мовлення, насамперед, співвідноситься з уявленнями про мовленнєвий етикет, що потребує певної поведінки тих, хто говорить. Такі якості, як доброзичливість, ввічливість, скромність, прихильність, власна гідність, виявляються в певній мовній поведінці [12].

М. Берегова, М. Буйняк, С. Миронова, Н. Савінова, зазначають, що під час спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами корекційний педагог має створювати відповідну комунікативну обстановку, яка б стимулювала мовленнєву активність учня. Важливо вміти стимулювати інтерес дитини до обміну думками, не наполягати на негайних відповідях, дати можливість подумати, не перебивати, підкреслювати переваги дитячих відповідей, не звертати особливої уваги на не грубі помилки дитини. Завдання вчителя – виправити помилку дитини так, щоб вона не боялась висловлюватися знову. З цією метою корекційному педагогу треба бути чуйним, щирим, в жодному разі не можна на дитину підвищувати голос, залякувати [9].

В. Синьов наголошує на значущості культури мовлення корекційного педагога та зазначає, що для дитини з особливими освітніми потребами він є прикладом для наслідування, а тому має знати та дотримуватися усіх орфоепічних норм мови. В іншому разі дитина повторить за вчителем усі його мовленнєві помилки [6].

Як зауважує М. Буйняк, важливим аспектом особистісного компоненту психологічної готовності вчителя до педагогічної діяльності з дітьми з ООП є його Я-концепція, крізь призму якої він вибудовує свої взаємини з оточуючими (учнями, батьками, колегами). Я-концепція являє собою сукупність усіх уявлень людей про себе, поєднану з їхньою оцінкою [1]. З огляду на зазначене можна припустити, що «Я-концепція» має вплив і на культуру спілкування корекційного педагога, оскільки є тим особистісним утворенням, яке впливає на формування взаємин людини з оточуючими.

Так, аналізуючи роль культури спілкування для ефективної професійної діяльності корекційного педагога, можемо констатувати, що основою для формування культури спілкування сучасного корекційного педагога є позитивна Я-концепція особистості та професійна Я-концепція, загальний рівень його культури та освіченості, наявність позитивного неупередженого ставлення до дітей з особливими освітніми потребами та їх батьків та позитивна установка на спілкування і взаємодію з ними. Операційними складниками культури спілкування корекційного педагога вважаємо рівень розвитку його мовлення, комунікативні навички та особистісні риси, завдяки яким реалізується процес спілкування та взаємодії і які роблять його ефективним (комунікативна толерантність, емпатія, доброзичливість, відкритість, педагогічний оптимізм, тактовність та ін.).

З огляду на значущість культури спілкування для професійної діяльності корекційного педагога нами було проведено експериментальне дослідження стану сформованості окремих аспектів культури спілкування у здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (у дослідженні взяли участь 60 здобувачів вищої освіти). Ми акцентували на дослідженні тих складових культури спілкування, які, по-перше, є професійно значущими для корекційного педагога (комунікабельність, толерантність, доброзичливість, повага до людей, гуманістична спрямованість особистості, емпатія та ін.), та, по-друге, можуть бути вивчені за допомогою кількісного та якісного опрацювання результатів. У процесі дослідження ми використали такі методи: анкетування здобувачів вищої освіти для визначення розуміння ними сутності культури спілкування та її значущості для професійної діяльності корекційного педагога; тест для визначення потреби у спілкуванні (за Ю. Орловим); тест для визначення загального рівня комунікабельності (за В. Ряховським); тест для визначення рівня загальної комунікативної толерантності (за В. Бойком); тест для визначення рівня емпатії.

Опишемо результати нашого дослідження.

Анкета для здобувачів вищої освіти містила 10 запитань, спрямованих на визначення розуміння здобувачами вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта сутності культури спілкування та її значущості для професійної діяльності корекційного педагога. Для збільшення вірогідності результатів, анкетування здобувачів вищої освіти проводилося анонімно. Опрацювання результатів анкети здійснювалося шляхом кількісного підрахунку та якісного аналізу відповідей за такими критеріями:

- 1) Розуміння сутності поняття «культура спілкування».
- 2) Усвідомлення значущості культури спілкування для життя людини загалом та для професійної діяльності корекційного педагога.
- 3) Оцінка стану формування культури спілкування корекційного педагога на етапі навчання у закладі вищої освіти.
- 4) Самооцінка сформованості культури спілкування, необхідної для ефективної професійної діяльності корекційного педагога.
- 5) Пропозиції та шляхи щодо розвитку культури спілкування у майбутніх корекційних педагогів.

За результатами анкетування було з'ясовано, що більшість досліджуваних (70%) частково розуміють сутність цього поняття, зосереджуючи увагу переважно на таких складових культури спілкування як: «етикет спілкування», «ввічливе спілкування», «спілкування з дотриманням норм культури», «культурне, доброзичливе спілкування» тощо, тобто розуміють культуру спілкування крізь призму зовнішніх її ознак і проявів. Лише 30% опитаних звернули увагу й на механізми взаємодії між людьми, внутрішні особистісні характеристики, які роблять спілкування ефективним. Проаналізувавши розподіл відповідей залежно від рівня вищої освіти, ми встановили, що 13% здобувачів першого (бакалаврського) та 43% - другого (магістерського) рівнів вищої освіти висловили найбільш наближене до правильного розуміння поняття «культура спілкування».

Найбільш значущими якостями для культури спілкування майбутні корекційні педагоги вважають високий рівень розвитку мовлення, толерантне ставлення до людей, комунікативні навички, доброзичливість у спілкуванні, великий словниковий запас, загальний культурний рівень людини, повагу до співрозмовника, вміння розуміти людину, її стан тощо. Всі респонденти визнають значущість культури спілкування у житті людини та професійній діяльності корекційного педагога.

Самооцінка сформованості культури спілкування показала, що 25% здобувачів вищої освіти визначають у себе високий рівень культури спілкування, 37% – рівень культури спілкування вище середнього; 38% – середній рівень культури спілкування. Жоден респондент не вказав про низький рівень сформованості у нього культури спілкування.

88% опитаних здобувачів вищої освіти підтримують думку, що формування культури спілкування майбутнього корекційного педагога відбувається під час навчання у закладі вищої освіти.

Серед пропозицій щодо розвитку культури спілкування у майбутніх корекційних педагогів найбільше було таких, що стосувалися проведення різних видів тренінгів та можливості безпосереднього спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами, їхніми батьками під час проходження практики.

За результатами методики, спрямованої на визначення рівня комунікабельності, одержано такі результати: надмірно високого та дуже низького рівня комунікабельності не виявлено в жодного здобувача вищої освіти; найбільше показників за середнім рівнем (47%), є 12% досліджуваних із низьким рівнем комунікабельності.

За результатами тесту «Потреба у спілкуванні» було виявлено, що більшість досліджуваних мають середній (45%) та вище середнього (20%) рівень потреби у спілкуванні. Це свідчить про наявність у них прагнення конструктивно взаємодіяти з оточуючими, позитивної установки на спілкування. Отримані результати є сприятливими для професії корекційного педагога, оскільки позитивна установка на спілкування та потреба у ньому визначають мотивацію до спілкування та взаємодії. Крім того було встановлено, що 26% здобувачів вищої освіти мають нижче середнього та низький рівень потреби у спілкуванні. Отримані результати можуть бути обумовлені як особистісними характеристиками досліджуваного (наприклад, інтровертний тип особистості), так і чинниками, які ми з'ясували в процесі бесіди після тестування (поганий настрій, втома, відсутність бажання виконувати тест; в окремих випадках мала місце орієнтація на відповіді сусіда по парті).

Порівняння результатів за методикою «Потреба у спілкуванні» з результатами тесту на визначення рівня комунікабельності дозволяє говорити про наявність у близько третини здобувачів вищої освіти поєднання низької або нижче середнього потреби у спілкуванні з низьким рівнем комунікабельності, що обумовлює потребу у розвитку зазначених складових культури спілкування

65% досліджуваних здобувачів вищої освіти мають середній рівень комунікативної толерантності, 12% – низький; найбільше балів, які свідчать про низький рівень толерантності, досліджувані набрали за такими характеристиками: неприйняття індивідуальності інших людей,

нетерпимість до фізичного чи психічного дискомфорту партнера по спілкуванню, прагнення підлаштувати партнера по спілкуванню під себе, зробити його зручним. Зазначені показники комунікативної толерантності можуть суттєво ускладнити реалізацію комунікативно-стимулюючої функції корекційного педагога та його взаємодію з іншими суб'єктами освітнього процесу.

Дослідження рівня емпатії у майбутніх корекційних педагогів продемонструвало, що для понад третини (38%) здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта характерний середній рівень емпатії. Однакові відсоткові показники (по 25%) було одержано за рівнями емпатії вище середнього та нижче середнього. У 2% досліджуваних рівень емпатії є низьким; жоден здобувач вищої освіти не має високого рівня її розвитку.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз літературних джерел, Стандартів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, освітньо-професійних програм підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта зі спеціалізації 016.02 Олігофренопедагогіка засвідчили, що під час підготовки майбутніх корекційних педагогів у закладі вищої освіти у них формуються загальні та спеціальні (фахові) компетентності, які покликані забезпечити формування навичок культури спілкування та комунікативної компетентності, необхідних для ефективної реалізації професійних функцій. Цей процес здійснюється і під час вивчення навчальних дисциплін, і під час проходження здобувачами вищої освіти різних видів практики.

Проведене дослідження стану сформованості окремих аспектів культури спілкування засвідчило, що у більшості здобувачів вищої освіти має місце розуміння важливості культури спілкування для здійснення майбутньої професійної діяльності, проте окремі її складові потребують розвитку. Приміром, навички толерантності у спілкуванні, комунікативні навички, емпатія тощо. З огляду на зазначене, перспективним напрямом наукових розвідок вважаємо розробку та впровадження в освітній процес підготовки майбутніх корекційних педагогів форм і методів аудиторної й позааудиторної роботи, спрямованих на вдосконалення та розвиток навичок культури спілкування у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Буйняк М.Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ. 2019. 322 с.
2. Дмитрієва О.І., Докучина Т.О. Розвиток комунікативної компетентності корекційних педагогів засобами тренінгу командної взаємодії. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : збірник наукових праць /за ред. В.М.Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2018. Вип.11. С. 101-110.
3. Калюжна Т.Г. Культура педагогічного мовлення: методичні рекомендації. К., 2011. 51 с.
4. Коваленко С. М. Сучасна риторика: навчально-практичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2007. 184 с.
5. Культура педагогічного спілкування / Укл. О. М. Єремук, Л. І. Кобилянська, Л. В. Мафтин, І. М. Петрюк. Чернівці : Рута, 2001. 16 с.
6. Миронова С.П., Буйняк М.Г. Професійна діяльність та особистість корекційного педагога : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 136 с.
7. Пінчук Ю.В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога : навч.-метод. посіб. К. : КНТ, 2015. 160 с.
8. Попіль М.І. Психологічні проблеми спілкування. Дрогобицький : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. 270 с.
9. Савінова Н.В., Берегова М.І. Культура мовлення як складова деонтологічної культури корекційного педагога у системі інклюзивної освіти. Актуальні проблеми корекційної освіти / за ред. О.В. Гаврилова, В.М. Синьова. Кам'янець-Подільський, Медобори-2006, 2015. Вип. 5. С. 292–302.
10. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бакалавра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/06/17/016-spetsialna-osvita-bakalavr.pdf>.
11. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти – ступеня магістра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/64c/72a/60264c72ad9e3377298545.pdf>.
12. Тарасова В.В. Риторична культура як складова професійно-комунікативної компетенції майбутніх корекційних педагогів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. К., 2014. № 34 (87). С. 341-347.

References

1. Buiniak M.H. Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti vchyteliv do inkluzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvithnimy potrebamy : dys. ... kand. psyhol. nauk : 19.00.08. Kyiv. 2019. 322 s.
2. Dmitriieva O.I., Dokuchyna T.O. Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti korektsiinykh pedahohiv zasobamy treninhu komandnoi vzaiemodii. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) : zbirnyk naukovykh prats /za red. V.M.Synova, O.V. Havrylova. Kamianets-Podilskyi : PP Medobory-2006, 2018. Vyp.11. S. 101-110.
3. Kaliuzhna T.H. Kultura pedahohichnoho movlennia: metodychni rekomendatsii. K., 2011. 51 s.

4. Kovalenko S. M. Suchasna rytoryka: navchalno-praktychnyi posibnyk. Ternopil : Mandrivets, 2007. 184 s.
5. Kultura pedahohichnoho spilkuвання / Ukl. O. M. Yeremuk, L. I. Kobylianska, L. V. Maftyn, I. M. Petriuk. Chernivtsi : Ruta, 2001. 16 s.
6. Myronova S.P., Buiniak M.H. Profesiina diialnist ta osobystist korektsiinoho pedahoha : navch.-metod. posib. Kamianets-Podilskyi : Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka, 2020. 136 s.
7. Pinchuk Yu.V. Rytoryka, kultura ta tekhnika movlennia korektsiinoho pedahoha : navch.-metod. posib. K. : KNT, 2015. 160 s.
8. Popil M.I. Psykholohichni problemy spilkuвання. Drohobych : Redaktsiino-vydavnychi viddil Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka, 2010. 270 s.
9. Savinova N.V., Berehova M.I. Kultura movlennia yak skladova deontolohichnoi kultury korektsiinoho pedahoha u systemi inkliuzyvnoi osvity. Aktualni problemy korektsiinoi osvity / za red. O.V. Havrylova, V.M. Synova. Kamianets-Podilskyi, Medobory-2006, 2015. Vyp. 5. S. 292–302.
10. Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity – stupenia bakalavra – z haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika spetsialnosti 016 Spetsialna osvita. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/06/17/016-spetsialna-osvita-bakalavr.pdf>.
11. Standart vyshchoi osvity Ukrainy druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity – stupenia mahistra – z haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika spetsialnosti 016 Spetsialna osvita. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/64c/72a/60264c72ad9e3377298545.pdf>.
12. Tarasova V.V. Rytorychna kultura yak skladova profesiino-komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh korektsiinykh pedahohiv. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnikh shkolakh. K., 2014. № 34 (87). S. 341-347.